

Remissyttrande

Handläggare

Theres Söderberg
Miljöprövningsenheten
theres.soderberg@havochvatten.se

Datum 2026-05-12

Dnr HaV 2026-001147

kn.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över delbetänkande – En kortare instanskedja för mark- och miljöärenden (KN2026/00379)

Sammanfattning

I delbetänkandet presenteras ett förslag där länsstyrelserna kommer att tas bort från instansordningen i ärenden och mål enligt miljöbalken. Ett annat förslag är att mark- och miljööverdomstolens roll som prejudikatinstans förstärks genom att dispensgrunderna för överklaganden justeras. Förslaget innebär att dispensgrunderna för prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen begränsas till prejudikatsskäl och synnerliga skäl vilket medför att ändringsdispens och granskningsdispens tas bort. Det föreslås också att bestämmelsen om prövningstillstånd görs fakultativ. Det innebär att det kommer att vara upp till Mark- och miljööverdomstolen att avgöra om prövningstillstånd bör meddelas även om skälen för dispens är uppfyllda. I delbetänkandet föreslås också att en avgift för överklagande till mark- och miljödomstol och Mark- och miljööverdomstolen införs.

Havs- och vattenmyndighetens inställning

Havs- och vattenmyndighetens synpunkter har avgränsats till de avsnitt som beskriver ny instansordning för ärenden och mål enligt miljöbalken, förstärkning av Mark- och miljööverdomstolens roll som prejudikatinstans, att bestämmelsen om prövningstillstånd görs fakultativ samt införande av ny avgift vid överklagande till Mark- och miljödomstol och Mark- och miljööverdomstolen införs. Havs- och vattenmyndigheten lämnar inga synpunkter på övriga delar i delbetänkandet.

Havs- och vattenmyndigheten avstyrker nedan förslag som finns med i delbetänkandet *En kortare instanskedja för mark- och miljöärenden (KN2026/00379)*. Havs- och vattenmyndigheten anser att synpunkterna som beskrivs nedan bör beaktas i den kommande beredningen av lagförslag:

- Myndigheten anser att dispensgrunderna för prövningstillstånd inte ska begränsas så att ändrings- och granskningsdispens exkluderas i mål där Mark- och miljööverdomstolen är sista instans. Myndigheten anser inte heller att bestämmelsen om prövningstillstånd ska göras fakultativ.
- Havs- och vattenmyndigheten anser att förslaget att ta ut en avgift vid överklagande till mark- och miljödomstolar och Mark- och miljööverdomstolen hade varit ändamålsenligt om syftet hade varit att täcka statens kostnader.

Generella synpunkter

Nedan följer myndighetens synpunkter om en ny instansordning.

En ny instansordning för ärenden och mål enligt miljöbalken

Förslaget på ny instansordning innebär att länsstyrelsen slopas i instansordningen för sådana mål som kan överklagas till mark- och miljödomstol. Förslaget innebär att länsstyrelserna får färre juridiska resurser genom att tjänsterna flyttas till den nya prövningsmyndigheten. Detta kan enligt Havs- och vattenmyndigheten leda till att den juridiska kompetensen hos länsstyrelserna urholkas vilket i sin tur kan påverka en rad samhällsviktiga aspekter inom Havs- och vattenmyndighetens ansvarsområden. Havs- och vattenmyndigheten anser därför att det är av vikt att juridisk kompetens inom vattenområdet finns kvar på länsstyrelserna. För Havs- och vattenmyndighetens ansvarsområden gäller det exempelvis frågor som rör havsmiljön, restaurering, samordning av krisberedskap och klimatanpassning, dricksvattendirektivet, lagen om allmänna vattentjänster, dricksvattenförsörjning, kommunala avloppsreningsverk och små avloppsanläggningar samt vattenskyddsområden.

Detaljerade synpunkter

Nedan följer myndighetens synpunkter på specifika avsnitt i delbetänkandet.

4.6.3 Dispensgrunderna för prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen begränsas samt att bestämmelsen om prövningstillstånd görs fakultativ

Förslaget innebär att dispensgrunderna för prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen begränsas till prejudikats skäl och synnerliga skäl. Det innebär att två av de fyra dispensgrunderna tas bort; ändrings- och granskningsdispenserna. Därmed försvinner de två dispensgrunder som särskilt finns för att säkerställa att felaktiga domslut inte vinner laga kraft. Detta kan komma att leda till att felaktiga domslut inte kan överklagas. Myndigheten anser därför att dispensgrunderna för prövningstillstånd inte ska begränsas i mål där Mark- och miljööverdomstolen är sista instans. Av betänkandet framgår att majoriteten av dagens överklagade mål till Mark- och miljööverdomstolen som fick prövningstillstånd utgörs av ändrings- och granskningsdispenser.

I avgörande från Högsta domstolen lyfts med hänvisning till förarbeten och praxis att tillämpningen av ändringsdispens ska präglas av generositet och att "alla avgöranden som bedöms som tveksamma i sakligt eller rättsligt hänseende ska tas upp till fullständig prövning". Domstolen framför vidare att genom granskningsdispens har lagstiftaren ytterligare velat motverka en risk för felaktiga avgöranden.¹ Granskningsdispens beskrivs som en säkerhetsventil som tillkommit eftersom det kan finnas svårigheter i att bedöma om det finns skäl att ändra en tingsrätts avgörande utan att ett mål tas upp i hovrätten till fullständig prövning. Särskilt i stora och komplicerade mål, såsom mål om tekniska eller ekonomiska förhållanden, kan det vara svårt att tillräckligt tillförlitligt bedöma om målet är rätt avgjort. Motiven talar därför för att granskningsdispens ska vara något vanligare i miljömål jämfört med vissa andra typer av mål eftersom miljömålen relativt ofta är svårbedömda ur teknisk och ibland ekonomisk synvinkel.

¹ Se Högsta domstolens mål nr Ö 4564-23 från den 2 oktober 2025.

Domstolen kommer fram till att reglerna om granskningsdispens är av särskild betydelse för miljömålen på grund av att målen många gånger är av omfattande och komplicerad karaktär.

I ett tidigare avgörande från Högsta domstolen där granskningsdispens aktualiserades anges att det finns skäl för att granskningsdispens ska vara något vanligare i miljömål.² Domstolen anger vidare att granskningsdispenserna är tänkta som en "säkerhetsventil", vilket innebär att det är självfallet att också Mark- och miljööverdomstolen ska ge en granskningsdispens när det behövs. Detta för att det tillräckligt tillförlitligt ska kunna bedömas om målet är rätt avgjort eller inte.

Havs- och vattenmyndigheten bedömer att nuvarande förslag med begränsade dispensgrunder för prövningstillstånd frångår vad som anges i förarbeten och praxis om behov av ändrings- och granskningsdispens inom miljömål. Havs- och vattenmyndigheten bedömer vidare att om ändrings- och granskningsdispenserna tas bort ökar risken för att avgöranden som är felaktiga sakligt eller rättsligt står fast. Havs- och vattenmyndigheten anser sammanfattningsvis att ändringsdispens och granskningsdispens ska kvarstå som dispensgrunder. Exempelvis bör en expertmyndighet överklaga för att den gör bedömningen att det finns anledning att ändra mark- och miljödomstolens avgörande (ändringsdispens) eller för att Mark- och miljööverdomstolen bättre ska kunna bedöma om mark- och miljödomstolen dömt rätt (granskningsdispens).

Havs- och vattenmyndigheten ifrågasätter även att bestämmelserna om prövningstillstånd görs fakultativa. Mot bakgrund av vad som framgår i förarbeten och praxis särskilt om prövningstillstånd för miljömål saknas skäl till denna ändring.

6.7.3 Ny avgift vid överklagande till mark- och miljödomstol och Mark- och miljööverdomstol införs

Havs- och vattenmyndigheten anser att förslaget med att ta ut en avgift vid överklagande till mark- och miljödomstolar och Mark- och miljööverdomstolen hade varit ändamålsenligt om syftet hade varit att täcka statens kostnader. Att införa en avgift med syfte att begränsa antalet överklaganden anser myndigheten som tveksamt om det är förenligt med Århuskonventionen. Det kan inte heller anses vara motiverat särskilt eftersom betänkandet visar att det saknas uppgifter om i vilken omfattning så kallade okynnesöverklaganden förekommer i dagsläget.

Beslut om detta yttrande har fattats av generaldirektören Anna Ledin efter föredragning av avdelningschef Niclas Törnell. I den slutliga handläggningen av ärendet har även enhetschefen Johan Stål medverkat.

Anna Ledin

Niclas Törnell

² Se Högsta domstolens mål nr Ö 48-10 från den 24 november 2011.